

Jiří Pešek – Oliver Rathkolb a kol.: *Soudobé dějiny v pohybu. Rakouský výzkum dějin 20. století.*

Karolinum, Praha 2013, 358 s.

Historik Jiří Pešek (nar. 1954) se ve svém bádání v poslední době soustřeďuje mimo jiné na problematiku kontextů soudobých dějin ve společenské interakci, což dokládá i jeho výrazný podíl na publikaci zabývající se rozbohem produkce k soudobým dějinám v rámci vybraných evropských historiografií a její strukturální proměnou (Jiří Pešek a kol.: *Napříč kontinentem soudobých dějin. Evropská historiografie po konci studené války*, Praha 2013; tematika soudobých dějin našla velký prostor také v jeho práci věnující se otázkám novodobé české i evropské historiografie – Jiří Pešek: *Setkávání s Klio. Studie z dějin dějepisectví*, Praha 2014). Ve spolupráci se svým generačním vrstevníkem Oliverem Rathkolbem (nar. 1955) zorganizoval na jaře 2012 cyklus přednášek o rakouských soudobých dějinách s cílem představit tyto fenomény také českým zájemcům. Oliver Rathkolb patří bezpochyby k nejvýznamnějším historikům věnujícím se tematice moderního Rakouska. Je významným znalcem rakouské identity, kterou se snaží vykládat na základě moderních interpretačních metod. Ve svých pracích se zabývá klíčovými tématy, jež souvisí s formováním rakouského společenského vědomí a jeho obtížným včleňováním do Evropy po roce 1945, což souviselo s problematikou rolí země v letech 1938–45 i v době studené války, kdy Rakousko zaujalo v konfliktu mezi Východem a Západem pozici neutrality (velmi dobře

shrnul Rathkolb tyto peripetie ve čtenářsky úspěšném titulu *Die paradoxe Republik*). Zároveň se se svými koncepty posouvá ke kolektivnímu uchopení evropských prostorů paměti. Výzkumy tohoto historika jsou určitě zajímavé a inspirativní rovněž z hlediska nastolování problémů souvisejících s uchopením globálních problémů, které nyní nabývají výrazně na aktuálnosti, jako jsou kupříkladu migrace. Rathkolb se ve svých výzkumech dlouhodobě věnuje rovněž otázkám národní identity ve středoevropské srovnávací perspektivě. V současné době byl tento rakouský historik pověřen také velkou inscenací ke stému výročí konce první světové války, která má vzniknout v srdci Vídně na Helldenplatzu.

Kniha *Soudobé dějiny v pohybu*, která souběžně vyšla i německy (*Zeitgeschichte in Bewegung. Die österreichische Erforschung des 20. Jahrhunderts*), popisuje vývoj a situaci rakouské historiografie soudobých dějin ve společenských peripetiích a klade si za cíl nabídnout širšímu okruhu zájemců vhléd do rakouského výzkumu, a to zejména na příkladu zkoumání dějin nacistického a poválečného období, které je spojeno s etablováním Druhé Rakouské republiky.

Kniha je rozčleněna do několika spolu souvisejících oddílů. V úvodní části Jiří Pešek stručně načrtl kontury vývoje oboru soudobých dějin v Rakousku. Poté následují dvě studie od Hannse Haase (nar. 1943) a Marie Mesnerové (nar. 1960). Ty věnují pozornost relativně novým tematickým polím výzkumu. Od salcburského historika Haase pochází úvaha nad významem a rolí regionálních soudobých dějin. Zmiňuje přitom příklady, kdy regionální výzkum věnoval pozornost lokálnímu

zohlednění takových témat, jako je míra podpory nacistickému hnutí, rozložení afiliality k jednotlivým politickým proudům, projevy antisemitismu a podobně. Klade si přitom také otázku, do jaké míry mohou ovlivnit místní události i vývoj na celostátní bázi. Vzhledem k tomu, že Haasovo vědecké působení je převážně spojeno se Salcburkem, logicky se soustředí na popsání výzkumu, který se soustředil na zdejší poměry. Naznačuje, že do budoucna by měla být větší pozornost věnována výzkumu žitého světa (*Lebenswelten*), tedy sondám do městské a venkovské kultury v úzce vymezených časových úsecích, což je nepochybně velkou výzvou i pro naše bádání.

Mesnerová se zase intenzivně zabývá historiografií žen, která však získala prostor k rozmachu relativně nedávno, zejména pod vlivem inspirací z dalších vědních disciplín, obzvláště sociologie. Navzdory tomu má však širší zpracování témat „gender studies“ v poslední době expandující trend. Nejsou to tedy jen sociálně orientované otázky ženského hnutí, zastoupení žen ve spolcích či politických stranách, ženské aktérky intelektuálních diskursů, ale i interdisciplinárně laděná témata sexualizace moci během nacistické diktatury nebo obrazu ženy v době fašismu. První přednášky k tématu genderových studií se ve Vídni objevily v sedmdesátých letech, zejména zásluhou Eriky Weinzierlové (1925–2014), která patřila k průkopníkům otevírání i dalších námětů pro historickou práci. Osobnost této nedávno zemřelé historičky, jež výrazně přesahovala do veřejného prostoru, je připomínána také na dalších místech v knize.

O prolamování badatelských a interpretačních tabu se zmiňuje také druhá

část publikace, tvořená třemi rozhovory s výraznými, přitom zaměřením badatelských zájmů odlišnými protagonisty oboru, s Gerhardem Botzem (nar. 1941), významným znalcem doby nacionálního socialismu v Rakousku, Gernotem Heissem (nar. 1942), který se ve své šíři zájmů věnuje mimo jiné i dějinám vědy ve 20. století, a již zmíněným Oliverem Rathkolbem. Jejich autorem byl Jiří Pešek společně s Ninou Lohmannovou.

Jako výrazná červená nit se v těchto příspěvcích objevuje vedle zachycení vývoje oboru soudobých dějin také reakce rakouské historiografie na změny ve společenských trendech. Platí to například pro intenzifikaci bádání v oblasti nucených prací během nacistického období. K politizaci debaty přispělo především prolomení dlouho udržovaného mýtu o Rakousku jako první oběti nacionálního socialismu, který se začal bortit s vypuknutím tzv. Waldheimovy aféry, tedy s otevíráním sporné válečné minulosti pozdějšího rakouského prezidenta, ve druhé polovině osmdesátých let. Významně se na rozvíjení této tematiky podepsal taktéž spor o dějiny, který se rozvinul ve druhé polovině osmdesátých let v Německu. Ten vedle snah o novou interpretaci Hitlerovy éry nastolil také problém vztahu společnosti k vlastním dějinám. Významným impulsem k zpracování dosud opomíjených témat byl také vznik vládní koalice konzervativní lidové strany s krajní pravicí v roce 2000. Jak však zdůrazňuje Jiří Pešek, k rozproudění debaty o novém podstatném směřování bádání přispěla i rekapitulace výzkumných trendů u příležitosti třiceti let od vydání časopisu *Zeitgeschichte*. Tato názorová platforma vznikla v roce 1973 též z podnětu zmíněné Eriky Weinzierlové.

Možná bych očekával, že v předložené práci budou ve větší míře zohledněny nové vědecké diskursy týkající se destrukce parlamentnědemokratického uspořádání a etablování autoritativního stavovského státu ve třicátých letech a jeho konsekvence nebo otázka hodnocení kancléře Engelberta Dollfusse, jenž se stal po svém zavraždění v létě 1934 až mytickou postavou, která zasahovala i do poválečné politiky Rakouska a lidová strana potlačovala v interpretacích jeho aktivit roli, jakou sehrál při destrukci parlamentního zřízení. Vzhledem k politickému a společenskému významu náboženství v Rakousku postrádám v publikaci například reflexe i tohoto fenoménu.

Kniha však každopádně prohlubuje český vhled do historiografické krajiny našich jižních sousedů, který může být poměrně inspirativní nejen geografickou blízkostí, a vnímám ji jako užitečný dialog, neboť se dotýká takových otázek, jako jsou kompetence historika soudobých dějin či zamyšlení nad recipováním médií a mediální politiky vůbec. Rozhovory s předními rakouskými historiky jsou navíc doplněny bohatým poznámkovým aparátem, který umožňuje i základní bibliografickou orientaci v rakouské produkci k tématu soudobých dějin. Souhrnně lze říci, že se historické bádání v Rakousku pokoušelo reflektovat dramatickou situaci v souvislosti s tím, jak se část veřejnosti tázala po osvětlení některých momentů dějin 20. století, které zůstávaly dlouhou dobu tabuizovány či opomíjeny. A to přinášelo důležité metodologické i obsahové podněty rovněž ve vědeckých diskurzech. Samozřejmě se pak nabízí otázka, do jaké míry se české historiografii podařilo reagovat na osvětlení sporných momentů

moderních národních dějin po roce 1989. I u nás totiž historické diskuse překračují jen ryze akademickou půdu a promítají se i do politiky. Domnívám se, že by právě taková práce stála za pokus. Kniha představuje důležitý příspěvek do debaty zvláště nyní, kdy je potřeba vést solidní rozpravu na téma významu přesažného působení historiografie i dalších humanitních věd ve veřejném prostoru.

Jaroslav Šebek

Eva Hahnová: *Od Palackého k Benešovi. Německé texty o Čechách, Němcích a českých zemích.*

Academia, Praha 2014, 723 s.

Představa, že česko-německé vztahy byly formovány kolektivními etnickými podmíněnými konflikty mezi Čechy a Němci, je chybná. Úvodní věta by mohla být vnímána jako esence mimořádné antologie Evy Hahnové, historičky českého původu žijící od roku 1968 v Německu. Centrem její vědecké práce jsou moderní dějiny střední Evropy a dlouhodobě nejasné, často konfliktní česko-německé vztahy ve 20. století. Také pracovní kariéra Evy Hahnové vykazuje známky těchto nejasností. Článek v časopise *Osteuropa* „Německá bohemistika – pohled zvenčí“, ve kterém v roce 1999 předložila k akademické diskusi svůj názor na německou bohemistiku, vyvolal nečekanou reakci a vedl k jejímu propuštění z mnichovského centra bohemistických studií Collegium Carolinum, kde působila od roku 1981. I to byla jedna z událostí, která autorce